

TEXNIKUMLARNING IQTISODIYOT TA'LIM YO'NALISHIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI DUAL TA'LIM JARAYONLARIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Pardabayeva Dilshoda Ne'matulla qizi

Jizzax politexnika instituti doktoranti Dilshoda_pardabayeva@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada texnikumlarning iqtisodiyot ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini dual ta'lim tizimi asosida rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari yoritilgan. Dual ta'limning mazmuni, uning afzalliklari, kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari hamda ularni shakllantirishning samarali pedagogik usullari tahlil etilgan. Shuningdek, ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlikda o'quvchilarda kasbiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish mexanizmlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: dual ta'lim, kommunikativ kompetensiya, iqtisodiyot yo'nalishi, kasbiy muloqot, texnikum, amaliyot, pedagogik metodlar.

Аннотация: В данной статье освещаются теоретико-методические основы развития коммуникативной компетентности обучающихся экономического направления техникумов в условиях дуальной системы образования. Раскрываются сущность дуального обучения, его преимущества, структурные компоненты коммуникативной компетентности, а также анализируются эффективные педагогические методы её формирования. Кроме того, предлагаются механизмы развития профессиональных коммуникативных навыков обучающихся в сотрудничестве с производственными предприятиями.

Ключевые слова: дуальное образование, коммуникативная компетентность, экономическое направление, профессиональная коммуникация, техникум, производственная практика, педагогические методы.

Abstract: This article examines the theoretical and methodological foundations for developing communicative competence of students in the field of economics at technical colleges within the framework of dual education. The essence of dual education, its advantages, and the structural components of communicative competence are revealed. Effective pedagogical methods for its formation are analyzed. In addition, mechanisms for developing students' professional communication skills through cooperation with industrial enterprises are proposed.

Keywords: dual education, communicative competence, economics field, professional communication, technical college, industrial practice, pedagogical methods.

Hozirgi globallashtirish va raqamli iqtisodiyot sharoitida bozor munosabatlariga moslashgan, raqobatbardosh va yuqori kasbiy malakaga ega mutaxassislarni tayyorlash ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Ayniqsa, iqtisodiyot yo'nalishida tahsil olayotgan o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarga, balki rivojlangan kommunikativ kompetensiyaga ham ega bo'lishlari zarur. Dual ta'lim tizimi ta'lim muassasasi va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi uzviy hamkorlikka asoslanadi. Ushbu model o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan uyg'unlashtirish orqali ularning kasbiy va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Kommunikativ kompetensiya – bu shaxsning turli ijtimoiy va kasbiy vaziyatlarda samarali muloqot olib borish qobiliyatidir. Iqtisodiyot yo'nalishidagi o'quvchilar uchun bu quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

1. Lingvistik kompetensiya – iqtisodiy terminologiyani to'g'ri qo'llay bilish.
2. Sotsiolingvistik kompetensiya – turli ijtimoiy muhitlarda muloqot me'yorlariga rioya qilish.
3. Pragmatik kompetensiya – muzokara olib borish, ishbilarmonlik yozishmalari, hisobot tayyorlash.
4. Strategik kompetensiya – murakkab vaziyatlarda muloqotni boshqarish va muammolarni hal etish.

Iqtisodiyot sohasida ishlovchi mutaxassislar uchun kommunikativ kompetensiya bu – mijozlar bilan ishlash, shartnomalar tuzish, biznes-rejalar taqdimoti, moliyaviy hisobotlarni tushuntirish kabi jarayonlarda muhim omildir.

Dual ta'lim – o'quv jarayonining ma'lum qismi ta'lim muassasasida, qolgan qismi esa ishlab chiqarish korxonalarida tashkil etiladigan tizimdir. Bu model:

- Nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan boyitadi;
- Kasbiy muloqot muhiti yaratadi;
- Ish beruvchilar talabiga mos kadr tayyorlash imkonini beradi;
- O'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini tezlashtiradi.

Iqtisodiyot yo'nalishida dual ta'lim jarayonida o'quvchilar bank, soliq organlari, buxgalteriya firmalari, tadbirkorlik subyektlarida amaliyot o'taydilar. Bu jarayon ularning real ish muhitida muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Texnikumlarning iqtisodiyot yo'nalishida dual ta'lim orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish – nazariy bilimlarni (texnikum) ishlab chiqarish amaliyoti (korxona) bilan integratsiyalashgan holda, kasbiy muloqot, muzokara va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish metodikasidir. Asosiy metodlar: biznes-keyslar, rolly o'yinlar, ishlab chiqarish topshiriqlari va mentorlik hamkorligidir. Dual ta'lim jarayonida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish quyidagi metodik yondashuvlar asosida amalga oshiriladi:

1. Integrativ yondashuv

Nazariy mashg'ulotlarda iqtisodiy fanlar bilan bir qatorda “Kasbiy nutq madaniyati”, “Ishbilarmonlik muloqoti” kabi modullarni joriy etish.

2. Muammoli ta'lim metodi

O'quvchilarga real iqtisodiy vaziyatlar (case-study) taqdim etilib, ular guruhlarda muhokama qilinadi va yechim ishlab chiqiladi. Bu jarayon muloqot, fikr almashish va dalillash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Rol o'ynash (biznes o'yinlar)

Masalan:

- “Bank xodimi – mijoz” muloqoti
- “Investor – loyiha muallifi” muzokarasi
- “Buxgalter – soliq inspeksiyasi xodimi” suhbat

Bu usul o'quvchilarda kasbiy nutq madaniyatini shakllantiradi.

4. Loyihaviy ta'lim

O'quvchilar biznes-reja ishlab chiqish, marketing strategiyasi tuzish yoki moliyaviy tahlil loyihasini tayyorlaydilar. Loyihani himoya qilish jarayoni kommunikativ kompetensiyaning amaliy ko'rinishidir.

5. Ishlab chiqarish amaliyoti jarayonida mentorlik

Korxona mutaxassisleri tomonidan o'quvchilarga mentorlik qilish ularning kasbiy muloqot madaniyatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kommunikativ kompetensiyaning samarali rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik shartlar zarur: Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasida mustahkam hamkorlik, O'quv dasturlarini ish beruvchilar talabi asosida yangilash, Interaktiv metodlardan keng foydalanish, Baholash mezonlariga kommunikativ ko'nikmalarni kiritish, Raqamli kommunikatsiya vositalaridan foydalanish (email, onlayn taqdimot, elektron hujjatlar).

Dual ta'lim asosida kommunikativ kompetensiya rivojlantirilganda o'quvchilarda: Ishbilarmonlik muloqoti madaniyati shakllanadi, Jamoada ishlash ko'nikmasi rivojlanadi, Mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati ortadi, Mehnat bozorida raqobatbardoshlik oshadi.

“Dual” so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, biror narsaning ikki qismga taalluqliligi, ikkita narsani ifodalovchi, ikki qismdan iborat, degan ma'nolarni bildiradi.

Dual ta'lim – o'quvchi/talabaga ta'limni o'z yo'nalishiga mos tashkilotda mehnat qilish bilan birga olib borish imkoniyatini beruvchi tizimdir.

Dual ta'lim tizimi— professional ta'lim muassasasi va tashkilotda ta'lim oluvchining muayyan kasb yoki mutaxassislik bo'yicha kasbiy faoliyatini va mehnat vazifalarini bajarilishga qaratilgan davlat ta'lim standarti, o'quv rejasi, o'quv dastur (modul)lari, o'quv va ishlab chiqarish amaliyoti dasturlaridan iborat hujjatlar to'plami;

Dual ta'limni tashkil etishning vazifalari quyidagilardan iborat:

Korxona (tashkilot)dagi ishlab chiqarish sharoitlari bilan Ta'lim muassasalari o'quv jarayonlarini o'zaro bog'lash:

O'quvchilarni mehnat faoliyati ishtirokchisiga aylantirish orqali ta'limning ishlab chiqarish bilan bog'liq amaliy qismini korxona(tashkilot)larda hamda Ta'lim muassasalarining o'zaro hamkorlik formatlari va modellarini ishlab chiqish;

Ta'lim dasturlarini mehnat faoliyati bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirgan holda kompetensiyalarni shakllantirish;

Ta'lim dasturlarini ish beruvchilarning talablari va ulardagi texnologik yangilanishlar asosida takomillashtirib borish;

Kadrlarni tayyorlash va ta'lim dasturlarini amalga oshirishni moliyalashtirish;

Korxona (tashkilot)lar va Ta'lim muassasalari o'rtasidagi o'zaro tarmoq hamkorligining shakl va uslublarini takomillashtirish;

Bitiruvchilarni baholashda korxona (tashkilot)lar ishtirokini yanada kengaytirish;

Turli yoshdagi aholi qatlamini tegishli kasb (mutaxassisliklar) bo'yicha kvalifikatsiyalarni o'zlashtirishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish.

Xulosa shuki, Texnikumlarning iqtisodiyot ta'lim yo'nalishida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini dual ta'lim jarayonlari asosida rivojlantirish zamonaviy kasbiy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir. Dual model nazariy bilim va amaliy faoliyatni uyg'unlashtirib, o'quvchilarning kasbiy muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur metodika iqtisodiyot sohasida malakali, tashabbuskor va kommunikativ jihatdan yetuk mutaxassislarni tayyorlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentabrdagi PF-5812-son Farmoni. "Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 7-avgustdagi 466-son qarori. "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida".

3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

4. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – Москва: Logos, 2004.

5. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. – Москва: Народное образование, 2002.

6. Леонтьев А.А. Психология обшчениа. – Москва: Smysl, 1999.

7. Raven J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. – London: H.K. Lewis, 1984.

8. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – №1.

9. Байденко В.И. Компетентностный подход в профессиональном образовании. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.

10. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.

11. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2005.

12. Oliy va professional ta'lim tizimida dual ta'limni joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent: O'R Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2021.

